

LÉLEKINDULÁS.

1.

Korán nekibuzdult az idő s február farka szinte kivirágzott. Csak esténként nyelt el minden meleget a föld s ilyenkor a napjában menő hó megállott.

Ezen a napon is.

Úgyesen fésült gyapjú-ujjasát mégis levetette már művesnap a falusi nép, mert a hagyomány is tartja, hogy aki ügyetvet télvégi hidegre, az időjárás álmanban tűzzel a talpára írja annak az őse.

Szürkület után emígyen vetkezve jött le két vénember az úton: ingük bugyogó ujját lebbentette a szél s ők gondolataikból időnkint töredéket mondtak.

Aztán egy kapu megett, fehérén s csendesen, szavastól együtt odavesztek.

Egy sereg asszony is duruzsolva erre botorkált s ugyanoda betértek.

A szomszédok háztájostól ugyancsak.

Bent nagy hálálkodás után egy ágyat körülültek s úgy várták a szót, hogy betegek valának belé.

Máthé Izsák három párnán urason feküdt, mint a nép java. Horpac mellén meleget gyűjtött a szakálla s mikor szólott, szavában érzett is.

— Két íródiáknak esztendőre munkát tudnék adni.

— Egysmást mondj el a javából — kérlette az egyik öreg s dohányos-zacs kaját felajánlta.

— Sirítsen egyet s dugja a számba! — uraskodott Izsák s le s fel mozgott a szakálla, mire a gyermekek kifakadtak, hogy:

— Olyan, mint a háború előtti zsidónk.

Valaki megintette a gyermeket s Máthé Izsák belékezdett:

— A nagyhéten indultam el Szibéria közepiből: hol vonat-félén, hol szüves ember szekeren, de legtöbbit mégis két lábamon...

— Szentisten!

A feleség közbeszólt:

— Meg is puffadt a két lába, hogy még mozdítani se tudja.

— Elhisszük — osztoztak többen is.

Izsák háláját sűrű beszéddel tette:

— Hajják-é, az ember többit kibír, mint a szekeres ló... Hej, micsa erdőkön jöttem én keresztül setét éjszakák idején! Számítottam is, hogy a vadak, ha reámkapnak: volt s nincs Máthé Izsák. Mikor szorultam, fagyükeret ettem, kebelemben szárasztott bükkfa-lapít sziptam, későbbecske naponként úgy eccer a szemem fel is akadt, de e még semmi, hanem félig-meddig sokszor meg is holtam s lám: mégis itt vagyok s pillogtatok...

Az asszonyok elpityeredtek...

Aztán elhallgattak mind erősen. A legtöbbit két szusszanást egybevett, hogy gyéribben zavarja a csendet.

Végre egy vénember nagyot mondott:

— Aki ennyit kiállott, nem is hal meg nyilván soha.

Izsák a szakállát megölelte s tudományos tempót vett:

— Hanem a muszkák kitalálták az igasságot s magam is elhoztam, mert jó lesz nekünk is.

A férfiak megelevenedve lesték a szót.

Máthé Izsák száraz öklét a levegőbe ütötte.

— Bolzsevista vagyok!

Az atyafiak feje lekonyult, mert, ilyen szél érte már őket. Egyik-másik maga helyett a pipáját erőltette: szirty-szorty, s nem vágott belé senki a szóba.

Izsák helyettük is tűzbe jött:

— Nagy urak nyomorgatásának ómmár vége. Egyformán születünk s mind a földbe kerülünk. Ezelőtt így volt: egyik élt puliszkával, másik élt tortával; ezután már egy kenyérből kanyarítunk: te is szegén Máthé Izsák, te is kényes naccságos úr.

Egy módos gazda kikezdte a szép eszmét:

— Egy kenyér mellett sem leszünk egyformák, mert az egyik ember nagyobb étkű, mint a másik.

Izsák fel sem vette az ellenkező szót.

— Most fordul helyre a világ! Egy szó illet mindenkit, ki a földet tipodja:

— Elvtárs!

— Helyesebben eleven társ — verte vissza valaki a hangot.

Az asszonyok nem buzdultak a politikán, hanem kiadósabb dolgokon járt az eszük. Egy fiatal menyecske titkon odasugta Izsáknénak:

— Mikor csókolód, a szakállát hogy hárítod el?

A hitves elveresedett titkával együtt.

A másik asszony elismerését tolmácsolta huncutul:

— Hét esztendő nem kicsi böjt...

Közben az idő jól elfutott s a vendégek szedelőzködni kezdtek. Búcsúzásul még rátértek az Izsák szakállára, mit példabeszédekkel s jól célzott szólásokkal kedvesen közrevettek. A szavak éle mutatta, hogy világéletében soha nem volt szakálleresztő nép a székely.

Oszlás után a kutya az ajtó elé feküdt s férj s feleség, mint legigazibb elvtársak, jogaikat s nagy kincsüket megosztották.

2.

Két hétre egészen kikúrálta a felesége: dagadásai lelohadtak, melle hiba nélkül szelelt, arcáján az ijesztő völgyek kiteltek s még a szakállá is dús színben játszott, mint a nyakszegő paripa sörénye.

Ahogy az ágytól megszabadult, első nap déltájban kiállott a tornácba s olyan állást vett, mintha nagy igazat akarna mondani. Hegyek ráncain hólé csorgadozott s csillámlott a napfényben s az Izsák szeméből odaömlött feredésre az öröm.

— Ó, szegény föld, be szép vagy!

És mintha a határon túl sohasem járt volna, újrakezdte öröklött életét, mit elhullatni világjárásban sem tudott, mert régi Nagyistenünknek bűvös és szapora babonája az, hulladozván őstörténelmünk foszlányaiként a legendás égről.

— Kedves társam, be megjött az erő! Készítsünk búzát tavaszi vetésre!

Ötvékányit tekenyőbe öntött, melléje térdepelt s kikköves vízzel marok szerint megsúrolta. Mint termékeny felhő, szakálla árnyékot vetett a búzára s az árnyék közepén pirosan ragyogott szemén átszűrt ereje. Vetés után végignézett a földjén.

— A többi már az Úr dolga — szaladt ki a száján, de mintha meghökkenne valamitől:

— Vajjon az elején veték-e keresztet?

Száját elhúzta s göggel együtt vakmerő gúnyt mutatott.

— Ezeccer tán így is jó lesz.

A szibériai foglyok arca megelevenedett előtte: szidták az Istent s a szenteket, fertelmes beszéd járta és sárgára aszottan így magyarázták mindezt:

— Bolzszevista vagyok!

Szemöldöke ráncot vetett.

— Hogy is vala az egész?

Jól jutott eszébe, hogy az elején még háborogva vágta társai szemébe:

— Egyebünk sincs, csak az Istenünk: ti Őt is elhajítottátok, mint a cigán.

S később megsúfolva visszahulltak reá is a szavak.

Ha annyira gögös nem lesz vala, most a szégyent magára ereszti, de így egy szónál többet nem engedett megszületni s ezt is csak úgy mondta, mintha kettőbe akarná harapni:

— Mint a cigán...

Este, mikor kicsi fiát imádkoztatta a felesége, mint egy hibázott, mogorva gyermek, kisomfordált a házból. Két szemével valahogy a csillagos égre tapadt erősen s már szinte beleszédült annak csodájába, mikor egy szikra ismét pattant a véreben s szembekiáltott a harangszóval:

— Szünj meg, mint a tavaszi dörgés!

Akkor a kalapját félreütötte s egy kicsi idő múlva már néhány fogásgot szenvedett elvtársával a korcsmában ült.

Az eszmére ittak, mint valami eltévedt apostolok.

— A bolzszevisták megváltják a világot.

— A papot megöljük.

— Meg amennyi úr van.

Ittak, bölcselkedtek s megint ittak...

Máthé Izsákné alvó fia arcáról örömet szedett s várta, várta az urát.

— Jóistenem, hozd haza!

Éjfélkor csakugyan hazaromlott. Kigyógyult lába félre-félrefutamodott alóla s olyan zajt ütött, mint egy szakasz katonaság. Figyelmetlenül agyarkodott, szakállát símogatta kitarván s hozzá morgott szüntelen:

— Új világot jelképez, a szakállam jelképez...

3.

Ahogy teldegéltek a napok, aprádonkint a házastársi öröm színe is kopott. Már nem szépítették erőszakkal is a szót s esténkint nem bújtak úgy egymáshoz, mint holdvilágon a virág.

Izsák gyakran eleresztett egy-egy káromkodást, s a felesége ilyenkor a legényke fülét szorgosan bedugta.

— Nem tanól jót a gyermek s téged ver meg az Isten.

— Tán a pap mondta, te? — gúnyolódott Máthé Izsák:

— Az is, más eszes ember is.

— Mer a papi-ember nem káromkodik, úgy-é?

— Nem biz'a, mit is gondolsz!

Izsák vigyorogva bizonyított:

— Hát amikor legénykoromban szánkáztattam a papot s ahogy éppen javában peffedezett a hátulsó ülésen, eccer csak: supp! — s belé a sánca... — s akkor vajjon mit mondott?

Az asszony restelkedve az urához bujt:

— Csak éppen ki ne mondd!

Este újra megintette az urát:

— Ha csakugyan sohasem imádkozol, osztán ne is várj jót. Már a kenyérré sem vágsz mekkezdéskor keresztet, meglátod, nem ad az Isten áldást.

— Ne tudósodj, aludjál! — intézkedett Izsák s csak későbben mondta az okot értelmetlenül:

— A szakállam nem szenved a jámborságot.

Másnap végigjárta a földjét: a búza már kövéren hányta a fejét, a sietősse virágzott is, minek láttára Izsákban szaporodott a nyugalom s szava szépen emberséges lett:

— Majd meghálálom az Úrnak.

Meggondolta jobban s fogadalmat tett:

— Meg is térek ejszen, ha rendjén bétakaríthatom...

Otthon jobbuló szándékai ismét megzavarodtak s este, a szent gerjedelem idején, ismét kiment a házból. Sokáig kémlelte az eget most is és végül a nyugati szélen megállapodott: elnézte, hogy ott tömött setétség nő s abba némelykor belepillant a felhő. Valahol messze dörgött is tompán, mintha a lenyugodt nap zsörtölődne a föld alatt.

Félóra mulva a csűr fedelét megszagatta a vihar s a jégeső levelet s virágot lefosztott a fákról.

Reggel a határon lézengő gazdák belesáppadtak a búba s a gondba.

Máthé Izsák a földje végén megrázkódott s irtózatosat káromkodott. Aztán setéten hazafordult.

— Így már bajos az egyesség.

Vasárnap színtelenül s merevített vonásokkal ült a templomban s egyedül azért ment, hogy mutassa:

— Ha te úgy, én is úgy.

És az evangéliumra nem állott fel. Az Úr testének felmutatásakor nem hajtott térdet. S még a szeme se rebbent.

Az emberek ijedten bujtak össze:

— Máthé Izsák szembeszállott az Istennel, jaj, mi lesz ennek a vége!?

A tragédia magja a nagy harmónia jelei között idétlenül megfogamzott.

A derús fény mégis behullott a cifra ablakokon s mosolyogva leintette az emberi férget:

— Ne háborogj, hiszen mákszem csak az erőd s világrendje nem veszi számba.

Vajjon nem veszi számba?

Vecserye után szigorú arccal vetkezett a pap. Utána mozdulatlanul megállt s nézése a hideg falakról visszaözlött s fejét erőszakosan beragyogta. Így még éleesebben látszott, hogy: szikár székely ez a pap, kinek a párjai lovon hervadtak el a középkori csatákban!

Templomból kimenet tisztelgő népén nem vigyázkodott s ezért hívei elszomorodtak:

— Szép szokását megvonta tőlünk.

Künn megszegte a nyakát s a megyebírónak néhány szót kurtán odamondott:

— Máthé Izsákot kerítse meg s küldje bé!

Izsák a „szövetkezetben“ vigasztalódott. Amint szólt neki a megyebíró, italát egy arasznyival továbbtette, miáltal egy fokkal józanodott. Aztán meggondolta s még vett egy szájjal.

— Kurálom az igasságot — mondta félvállról s eltűnt s még a kalapját sem vitte.

Az üvegajtón egy pillanatig kereste a helyet, ahol koppintson, de a pap feje hirtelen megjelent s rajta a haj megmozdult.

— Jónapot, tisztendúr.

— Mindörökké, ámen.

Izsák megállott, a papot nézte s nem szólt egyetlen sem.

A pap is meg vele szemben s ő sem egyet sem. — Végre indulatának tetejéről hűvösen elmosolyodott mégis.

— Ül le nálunk, Izsák.

— Nem ülök, tisztelendúr.

— Mért nem, Izsák?

— Lelki háborodásban vagyok s azért.

A pap szemébe nézett erősen.

— Én is abban, hiszed-é?

Aztán két kezét az Izsák vállára tette s arcájára visszaömlött a jószág:

— Mind emberek vagyunk Izsák, s bűnre hajlamosak. Eszes hívem vagy, belsődben jó is, csak hol a szakállad nőtt, a világ bűnét magadba szedted s most mérgesedik benned.

Máthé Izsák nem engedett fel:

— Az egyenlőség eszméjét nem vélem bűnnek.

— Azt már magam se, de jelenleg az Istent gondolom, akit te nem állhatsz...

Jókorá szünet után már megnyomta jól a szót:

— A falu java tettetd miatt borzad.

— Én a nyomorúság miatt borzadok s mejjlik jobb?! Feleségem s gyermekem kéri a kenyeret s az Isten virágjában letörte, pedig a megtéréstől nem állottam immár messze.

A pap szíve megdöbbsent a nehéz, szomorú szavakra, fejét közelébb hajtotta s mondásába temérdek melegség ömlött:

— Egy vérünk van, Izsák s meg kell értenünk egymást, hogy el ne pusztuljunk. Hallgasd meg: hetenkint egy véka-búzát adok, gondold, hogy az Isten adta s most vidd haza az első vékával s ember nem tudja meg soha...

Máthé Izsák önfejűen elvigyorodott.

— Nem vásárlunk.

A pap két tenyere közé vette az Izsák fejét s mert közös fajuknak tragikusan szép feje volt az, a vérség és egy-árvaság törvénye alatt megremegett.

— Vedd el s élj, mert szívemből adom s ha az Istent, akit én imádok, nem akarod ismerni, úgyis...

Izsák magába hullott, szeme fátyolos, a világ szomorú lett. Csak nyomaték nélkül ejtette el a szót, mintha úgysem bírná el az a nagy értelmet.

— Nem ellenkezem.

Másnap ebből a búzából sült Izsákné madaracskát a fiának.

— Edd meg magzatom ügyesen, Isten rendelte s anyád kakas-téjjel megsütötte...

Mikor fia s párja elnyugodott, Izsák az asztali lámpásnak lába alá fektette a bibliát s ahogy tusakodva feléje hajlott, nagy szakálla ráomlott a betűkre s azok alatta megmelegedtek s úgy szállottak a szemébe.

— Keressétek az Urat s erősödjétek meg...

— Zengedeztetek Neki éneket s beszéljétek el minden csodatetteit...

A nép keservét s az urak szomorú tettét.

5.

Alattomban mégis hírefutott az esetnek. Egyik jobban vélte tudni, mint a másik.

— Máthé Izsák s a pap búzában egyeztek ki az Isten felett.

— Haszonra menyen a vétek is: ilyen világ van mostanság.

Ezalatt a falu hitványából két ifiember összetanakodott:

— Öt esztendeig háborúztunk, tetejében fogságot is szenvedtünk: menjünk el hát mi is a paphoz, hátha?!

Az egyik, ha nem ivott, vasat pengetett a patak partján. A másik muszka foglyok őrzésére vetődött volt a faluba s asszony-ügyben meg is ragadott szépen.

Alázatos ábrázattal este a papi-lakba béállítottak.

— Vizstek-é, vagy hoztok? — kérdezte kedvesen a pap.

A látogatók nem adtak hangot, csak összenéztek, mintha biztatnák egymást: szólj te s én helyesellek.

— Ha baj van, eligazítjuk — bízatta őket a pap.

— Nem panaszlunk mi a világon semmit — mondta a kovács.

— Csak a hitünk gyenge — toldotta a másik.

— Akkor gyónni akarnak, úgy-e?

— Nem éppen.

— Vagy a szót facsarni egyedül?

— A plébános úr eszes ember s nyilván tudni fogja, mivel lehetne javunkra.

— Adok istenes könyvet, vagy olvasót.

— Köszönjük — idétlenkedett a kovács —, az is mind jó, de ha búza volna, még jobb volna.

Egyszerre észbekapott a pap, de a méreg el is futotta cudarul s jobb-ájával az ajtó felé döfött helyben.

— Ki hamar! ki a házamból!

Ahogy csak győzött, kicurukkolt a két ifiember s már messze jártak, mikor az egyik megállapította:

— Elhedegülte szent Dávid, el az ingyen-kenyeret.

A pap pedig hajába markolt s teste remegett.

— Szörnyű két ördög, mire alkuszik!

Vasárnap a szószóló székből zord fejét meghordozta népe felett:

— Eszen a rozsdá, ember, s rothadsz s már elég galád vagy alkudni a hitre is: egy véka búzáért hiszem az istent s nem alább.

Így dörgött s szent mérgében a szépen varrt takarót két öklével ijesztően topolta a karima-fához.

Az asszonyemberek térdre hullottak s a férfiak beléfehéredtek.

Az Úr szeme derüsen rebtent az ablakon:

— Bűnnek betege: ember, feredj a fényben s meggyógyulsz benne...

Be jó lenne, Istenem!

6.

Rettentő mérgében egész délután fujta magát Máthé Izsák.

— Reám célozta a szókat! Ejnye, biza!

— Kipallérozott, mint a gonoszat!

A két ifiember is rázta magát.

— Búzáat se kaptunk s a falu csúfja lettünk. Ezért vért eresztünk.

Amint annyira esteledett, Izsák egy véka-búzáat kerített kölcsön s azt a vállára vetette.

— Öntse mindegyeszemig a hívei nyakába!

Az indulat miatt az esze meg sem járta, hogy künn letenné a zsákot, hanem azzal együtt az üveges ajtón beromlott s egyenesen a pap lába elé suppantotta:

— Itt van s még az is tolvaj, aki hiszen másnak!

— Mi lelt ilyen hirtelen, Izsák?

— S még kérdi? No, e még talál a többire!

— Nem érthetem a dolgot, Izsák.

— Mert én értem s éppen ez a baj... — A hangja reszketni kezdett:

— Kicégérezett, a templomban, engemet, hogy én búzáért hiszem az Istent, aki nincs azt is — és veszedelmesen ugrásra lendült, de hirtelen csontos kezeivel mellen ragadta a pap — s ebben a pillanatban betoppant a két ifiember, darabos megjelenéssel, valami éktelen durva szó már a szájukon, a papnak szánva még az útról, de Izsák láttára kínosan lenyelték s egyenesen feléje közelítettek, elől a kovács s durva két karját merevítette:

— Nyuvaggy meg a papi búzától, híres Máthé Izsák, szegyenünknek főoka!

Izsák dacosan elejébe feszült.

— Ügyelj a szóra, hé!

— Ügyelj te magadra, te... te... Pilátus! — s bolondul belémarkolt az Izsák dús szakállába, mire egy darabokra szakadt káromkodás s valakinek a nyaka ropogott, de Izsák megsuhogtatta karjait s már a kovács düledezett, de odaugrott ekkor a cimbora s lett gabajodás veszedelmes, s oda dermedten a pap is, ki megragadta a kovácsot, fordított egyet rajta, a gángra kivetette s nyomban melléje a társát.

Sápadtan nagyokat szusszant Izsák, nyaka sajgott, álla égett.

A pap kinyitotta az ablakot, karba tette a kezét s nagyokat szippantott az illatos levegőből.

Sem az egyik, sem a másik nem szólt.

Aztán összenéztek, szemük csillogott s elmosolyodtak, mint két virtuskodó gyermek.

— No Izsák, ezek alkuttak az Istenre.

— Gondolhattam is volna.

— Szörnyű két ördög.

— Így ezekre célzott a máj beszéd.

— Gondolhattad is volna.

Máthé Izsák két szemét, mibe beléült már a nyugalom, kérésre nyitotta s szólott:

— Jól találna egy imádságos könyv, mert a régi odaveszett a fogóságban.

A pap elévett egyet szótalán, leült, feléje hajlott s ahogy szép igéit a könyv homlokára véste, pennája sercegett a csendben:

„Minket, árva székelyeket, csak a hit éltet: erős-szép életünket más ki se bírná.“

Ahogy az Izsák kezébe adta, melegen a szemébe nézett:

— A bűzát vidd vissza, Izsák, s használjátok egésséggel.

Izsák lesütötte a szemét.

— Az Isten adjon ezerannyit helyette.

*

A felesége s a fia már aludtak. Lámpát nem is gyújtott, hogy nyugodalmuk zavart ne szenvedjen.

Csendesen a felesége mellé lehúzódott. Már nem tusakodott, csak végiggondolta az utolsó esztendőket. Apróra mindent s egyszerre felgyűlt benne sok öröm és életkedv.

— Feleség, édes-lelkem feleség!

Az asszony félálmában az urát megölelte:

— Hallom, lelkem, hallom.

— Hát halljad is, mert megindult a lelkem, s láss csodát: holnapra kelve levágatom s Istennek ajánlom.

Az asszony felujjongott:

— Tudtam én azt, hogy jó a te lelked, csak a fejed keményecske s megkutyáltad vala magadat erősen.

— Biz'a, hol elesünk, hol felkelünk...

A szellő holdvilágba csombolygatta künn a fákat, lengedezett hozzá melegen s hozta két öllel a termékeny időt.

Tamási Aron.